

KORKU ÜTOPYALARINDA DİN ALGISI

Yakup AKYÜZ

Yrd. Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Din Felsefesi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

yakupakyuz70@hotmail.com

ÖZET

Ütopya; toplumsal düzene eleştiri olarak yazılmış, toplumun istikrarını ve özdeşliğini hedefleyen; eşitlikçi, değişime kapalı statik devlet sistemleridir. Ütopya kavramını ilk kez kullanan More, ütopyaı gerçekte olmayan yeri ifade anlamında kullanmış, More'un ütopyası kendi zamanındaki siyasal düzene eleştiriye de içerisine katmıştır. Korku ütopyaları, ütopyaların diyalektik bir karşılık içerisinde evrilmeleri sonucu Batı düşüncesinde, siyasal devlet sistemlerine, bireyin özgürlüğünün devlet istikrar ve özdeşliği uğruna terk edilmesine tepki olarak yazılmış; edebi, politik ve siyasal eleştiri eserleridir. Korku ütopyalarında eleştirisi yapılan komünist, faşist, sosyalist siyasal sistemlerdeki din algısı aynen bu eserlerde de tahlil edilerek dinin bu sistemlerde edindiği yer dile getirilmiştir. Korku ütopyalarında "Tanrı" kavramı öncelikle yok edilerek yerine "iktidar olma", "tek devlet" fikri ikame edilmiş ve iktidarın kendisi mutlak hale getirilmiştir. Tanrı yok edildikten sonra dinin yaşamdaki tezahürleri olan; ibadet, mabet, ahlak vb. dini kurumsallaştıran şeylerin yerine ise kurgulanan ateist yapıda yeni yapılar ve değer yargıları getirilmiş iktidar olma fikri sağlamaştırılmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Korku ütopyası, din, ahlak, özgürlük

RELIGION IN DYSTOPIAS

Utopias are static state systems that are written as critical to a social system, aim for stability and identity of society, are equitable, and are closed to the change. More, who uses the term "utopia" first, uses "utopia" for expressing a place which doesn't exist in reality. More's utopia also includes critics to political systems of his time. The fear-utopias are literary and political critical works that are written as a response to leaving the individual freedom for the sake of the stability and identity of society and to political state systems the Western Thought as the result of evolving of utopias in a dialectical opposition. Perception of Religion in communist, socialist and fascist political systems, which is criticized in fear-utopias, is exactly analyzed in these works and the part of the religion in these systems is mentioned. In the fear-utopias, the term of "God" is eliminated and placed with the idea of "being power" and "the only state" and the power is accepted as absolute. After the elimination of the God, new atheistic value judgments and forms are constructed instead of the manifests of the religion in life as worship, sanctuary and morality which make religion institutional, so the idea of being power is aimed to strengthen.

Key Words: dystopia, religion, ethics, freedom

Giriş

İnsan akıllı bir varlıktır. İnsan akli ile çevresini ve varlıkları anlamlandırma çabası içine girmiştir. Aristoteles insanda bulunan akıl ve bilme yetisini “bütün insanlar, doğal olarak bilmek isterler”¹ sözü ile dile getirmiştir. İnsan akıllı olmasının yanında diğer bir yönü ile de sosyal bir varlıktır. İnsanın sosyal varlık oluşumu, aile-cemaat-toplum olarak küçükten büyüğe sosyal gruplar şeklinde oluşmuştur. Sosyal varlık olan insan kendisini ait olduğu yerde siyasal olarak da konumlandırma uğraşısı içerisindeydi. Siyasal uğraşı içindeki insan; çeşitli siyasal sistemleri kurgulamış, farklı devlet yapıları ortaya çıkartmıştır. Ütopya düşüncesi, insanlığın kurguladığı siyasal düşüncelerden bir tanesidir. İnsanın düşüncesine yön veren diğer bir önemli kurum da dindir. Dinlerde ilahi veya gayri ilahi bütün topluluklarda var olmuş ve onların hayatlarını bireysel, sosyal ve siyasal bazda etkilemiştir. O halde din nedir? Ütopya nedir? sorularına kısa da olsa değinmek yararlı gözükmektedir.

Din kelimesi d-y-n kökünden türeyen Arapça bir kelimedir. Din kelimesinin anlamını Cevheri (öl.1307), “adet, durum; ceza, mükâfat, itaat şeklinde verir ve terim olarak dinin itaat anlamından geldiğini belirtir.² İbn Manzur (1233-1311) bu kavramlara ilaveten “hesap” ve “İslam”ı da eklemiştir.³ Bu kavram Arapçada “din” şeklindeki bir telaffuzla kullanılmış olsa bile her toplum bu kelimeyi farklı telaffuzlarla ifade etmiştir. Bu kavramın farklı telaffuzlarla ifade edilmesi dışında din kavramının kendisi, problemin giriftliği, tanımı yapan kişinin sahip olduğu dünya görüşü, din kavramının dillerde kazandığı özel ve genel manalarda farklı din tanımlarının yapılmış olmasının nedenleridir diyebiliriz.⁴

Her ne kadar farklı din tanımları yapılmış olsa bile din denildiği zaman dinin bazı genel özelliklerinin bu kavramın içerisinde bulunması gerekmektedir. Bu konuda Mevdudi (1903–1979)’nin hak dinde bulunması gereken hususiyetleri belirlerken ortaya koyduğu özellikler dikkat çekicidir. Bunlar:

- 1- Hâkimiyet; en üstün otorite,
- 2- Bu yüksek otorite ve hâkimiyete boyun eğme,
- 3- Bu hâkimiyetin otoritesi altında meydana gelen ameli ve fikri nizam

¹ Aristoteles, *Metafizik*, Çev. Ahmet Arslan, İstanbul, 1996, 980a, 982b.

² Cevheri, *Sıhah*, c.V, Beyrut, 1984, s.2118.

³ İbn Manzur, *Lisanu’l Arab*, c.IV, Beyrut, 1997, s. 459-462.

⁴ Erdem, *Hüsameddin, Problematik Olarak Din Felsefe Münasebeti*, Konya, 1999, s.22.

4- Bu nizama uyma ve uymamadan dolayı yüksek otorite takdir edilen ceza ve mükâfat⁵ şeklinde bir dinde bütüncül olarak bulunması gereken nitelikleri sıralamıştır. Ateist bir düşünür olan Bertrand Russell (1872-1970) 'da büyük tarihsel dinlerin her birinin üç yanı vardır. Bunları, bir mabet, bir insan, kişisel bir ahlak yasası olarak sıralamıştır. O, bu üç öğeyi her dinde farklı oranlarda olsa bile bulunması gerekli öğeler olarak görür. Hatta bilimin kesinlikle mutlak egemen olduğu bir çağda bile, dinin yaşama olanağı bulabileceğini belirtir.⁶

Sonuç olarak olumlu veya olumsuz birçok din tanımının yapılabilmesi mümkün olmuş, bakış açısına göre, yapılan din tanımı değişmiştir. Ancak bir dinde, inançla, ibadetle (muamelat) ve ahlakla ilgili hususların bulunması gerekir. Bu bağlamda din, ferdi ve içtimai yanı bulunan, fikir ve tatbikat açısından sistemleşmiş olan, inananlara bir yaşam tarzı sunan ve onları belli bir dünya görüşü etrafında toplayan kurumdur. Din, bir değer koyma, değer biçme ve yaşam tarzıdır. Din bir takım şeyleri duyma, onlara inanma ve onlara göre birtakım iradi faaliyetlerde bulunma meselesidir.⁷

Ütopya düşüncesi ilkçağdan itibaren insan düşüncesine yön veren öğelerden birisi olmuştur. Bu nedenle de ütopya kavramı kullanıldığında bu kavramın insanların düşüncesinde bir karşılık bulunduğunu söyleyebiliriz. Ütopya günlük dilde “düş ülke” ya da “düş ülkü”, “hayallerimizde yaşattığımız ideal yer” anlamında kullanılmıştır.⁸ Karşımızdaki kişinin fikri, o anki algımızın ve hayat anlayışımızın uzağında ise karşımızdakini ütöpik olmakla, halk diliyle, hayalcilikle suçlarız. Günlük dildeki kullanımında ütopya kavramında reel hayatın ötesinde bir tasarım söz konusudur. Bu bağlamda ütopyanın güncel yaşamda gerçekleştirilmesi imkânsız şeyler için kullanıldığı söylenebilir.⁹

Ütopya kavramını ilk kez siyasal anlamda eserine ad olarak kullanan Thomas More (1478-1535) olmuş ve ütopyayı içinde yaşadığı çağa ve devlette eleştiri olarak kullanmıştır. O, ütopyayı Latince bir kelime olan ütopya

⁵ Mevdudi, Kur'an'a Göre Dört Terim, Çev. Osman Cilacı, İsmail Kaya, İstanbul, 1986, s.113-114. Daha geniş bilgi için bkz. a.g.e., s.69-129.

⁶ Russell, Bertrand, Bilim ve Din, Çev. Hilmi Yavuz, İstanbul, 1997, s.6.

⁷ Aydın, Mehmet S., Din Felsefesi, İzmir, 2002, s.6-7; Yaran, Cafer Sadık, Din Felsefesine Giriş, İstanbul, 2010, s.11-14.

⁸ Demiralp, Oğuz, Yok Böyle Bir Ülke, Ütopya, Kitaplık, İstanbul, 2004, s.66-67.

⁹ Sevinç, Akın, Keşke Takımadaları, Ütopya, Kitaplık, İstanbul, 2004, s.76.

(ütöpa) terimini bir tür sözcük oyunuyla Eski Yunanca'da "yer" anlamına gelen "topos" sözcüğünün önüne yokluk bildiren "ou" ile iyilik bildiren "eu" ekini ayrı ayrı getirerek, "iyi ama olmayan yer" anlamında kullanmıştır.¹⁰ Ayrıca More, dostu Peter Giles'e (1486–1533) yazdığı mektupta, ütopyayı "gerçeğin adeta bala bandırılmış halinde olduğu gibi, insanların zihinlerine daha bir sevimlice girebileceği bir kurgudur"¹¹ ifadesiyle tanımlamıştır.

Ancak ütopya düşüncesi insan varlığı ile bir birliktelik içinde olmuş, tarihi süreç içinde çeşitli ütopya türleri ortaya çıkmıştır. Bu nedenle ilk siyasal ütopya örnekleri olarak Platon'un siyasal düşüncelerini dile getirdiği "Devlet ve Yasalar" adlı eserlerini söyleyebiliriz. Hatta Antony Flew (1923-2010)'inde söylediği üzere, ütopya düşüncesi dolaylı ya da dolaysız Platon'un düşüncesinden etkilenmiştir.¹² Siyasal olarak ütopyalar istenilen ve istenilmeyen olarak diyalektik bir karşıtlık içinde varlığını sürdürmüştür. Siyasal ütopyaların dışında ütopya kavramından hareket edilerek; Edward Bellamy(1850-1898)'nin "Looking Backward" ve William Morris(1834-1896)'in "Hiçbir yerden Haberleri" gibi ekonomik ütopyaları, "Ademin bahçesi" ve "cennet" kavramından yola çıkılarak ortaya konulan dini ütopyaları, teknoloji ve bilimin gelişmesi ile beraber ortaya çıkan bilim-kurgu ütopyalarını, siyasal ütopyalarda kadının yer aldığı ikincil ve olumsuz rolden hareketle ortaya konulan feminist ütopyaları sayabiliriz.

Siyasal olarak ütopyanın birçok tanımı yapılmış, genel anlamda eleştirel bir siyaset tasarımı olduğunu söylemek zor olmasa gerektir. Siyasal olarak ütopyanın nasıl kullanıldığını ve tanımlandığını görebilmek için bazı ütopya tanımlarını vermek faydalı olacaktır. Ütopya literatürde; ayrıntılı olarak, zaman ve uzam içine yerleştirilerek betimlenmiş, gerçekte ise var olmayan bir toplumdur.¹³ Bir başka tanımda, salt düşüncede olsa da içinde yaşayanlara eşitlikçi, doğru, hak tanır, yetkin bir düzen içerisinde kötülüklerden arındırılmış mutlu bir yaşam sürmeyi vaat eden kurgusal ve ülküsel kusursuz bir toplum,¹⁴ Charles Fourier (1772–1837), ütopyayı uygulama

¹⁰ Güçlü, Abdülbaki, Erkan, Uzun, Serkan, Uzun, Ümit Hüsrev, Yoksal, Felsefe Sözlüğü, Ankara, 2003, s.1507.

¹¹ Riot-Sarcey, Michelle, Bouchet Thomas, Picon Antoine, Ütopyalar Sözlüğü, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul, 2003, s.257.

¹² Flew, Antony, Platon, Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri, Çev. Nejat Muallimoğlu, İstanbul, 1995, s.11.

¹³ Lyman Tower Sargent, Ütopya Gelenekleri: İzlekler ve Varyasyonlar Çev. H Mehmet Doğan, Kitaplık, Ütopya, İstanbul, 2004, s.99.

¹⁴ Güçlü, Abdülbaki, a.g.e., s.1.

imkânı olmaksızın, etkili bir yöntem bulunmaksızın iynin düşünmesi,¹⁵ şeklinde tanımlamışlardır. E. M Cioran (1911–1995)' a göre ütopya, kutsal ki-taptaki vaad edilen yeni bir yeryüzünün muhafaza edilmesidir.¹⁶ Bir diğer tanımda ise; ütopya insanların özgürce ve gönüllü olarak bir araya gelip ideal bir topluluk içinde kendilerince iyi olan bir yaşam tarzını sürdürmeye çalışacakları, fakat hiç kimsenin kendi ütopya vizyonunu başkalarına empoze edemeyeceği bir yerdir.¹⁷

Görüldüğü üzere birçok ütopya tanımı yapabilmek mümkündür. Ancak bu tanımlamalarda görülen temel özellik ütopyaların gelecekteki toplumu kurmayı arzulamaları ve bunu yaparken mevcut kurulu devlet düzeninden hareket etmeleridir. Bunun için de ütopyalar genel anlamda devletin devamını ve toplumun mutluluğunu hedeflemişlerdir. Ütopya devlet düzeninde birey, devlet sistemi içinde anlamlı olup bireyin mutluluğu, devletin izin verdiği ölçüdedir. Bu bağlamda ütopyalarda bireyin özgürlüğünden, hislerinden, iradesinden ve farklılığından söz etmek mümkün değildir. Çünkü ütopyalarda birey hissederse toplum sendeleyecektir.

Ütopyalar, değişime kapalı, statik bir devlet tasarladığı için aynı zamanda dogmatik, açık topluma imkân tanımayan, toplum ve devlet içinde mutlak eşitliği hedefleyen, gelecekteki ideal toplumu arayan, bireyi ve duygularını hiçe sayan kendi içinde kusursuz olarak tasarlanmış devlet sistemleridir.

Rönesans düşüncesi ile beraber düşüncenin her alanında yenileşme hareketi başlamış, Rönesans ütopyaları da bu düşüncenin bir devamı olarak yeniden ortaya konulmuştur. Thomas More'un "Ütopyası", Tommaso Campanella (1568-1639)'nın "Güneş Ülkesi" Francis Bacon (1561-1626)'un "Yeni Atlantis"i bu dönemde ortaya konulan eserlerden bazılarıdır. Bu eserlerde ortaya konulan eşitlikçi, özel mülkiyetin yok sayıldığı ve ailenin olmasına dayalı fikirler ile bilimin yön verdiği tümevarım ve deneye dayalı yeni bilgi anlayışı toplumu değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Rönesans ütopyalarının dayandığı yukarıdaki fikirler sosyalist ütopyaların da oluşumuna dayanak olmuştur. Sosyalizm ve sosyalist ütopyalar, Rönesans ütopyalarından faydalanmıştır.

¹⁵ Riot-Sarcey, Michelle, Bouchet Thomas, Picon Antoine, a.g.e., s.91.

¹⁶ Cioran, E. M., Tarih ve Ütopya, Çev. Haldun Bayrı, İstanbul, 1999, s.82.

¹⁷ Nozick, Robert, Anarşi, Devlet ve Ütopya, Çev. Alişan Oktay, İstanbul, 2006, s.389.

Sosyalist ütopyalar mutlak eşitliği hedefleyen devlet tasarımları olup 19. yüzyıldan itibaren kurulan sosyalist devlet sistemlerini yoğun bir şekilde etkilemiştir. Mutlak eşitlik ve değişmeme üzerine kurulu devletlerde bireyi, devlete ve topluma karşı yabancılaştırmıştır. Bu yabancılaşma ve devletin katı yapısına bir tepki olarak da süreç içinde siyasal akımın çeşitli kesimlerinden bu devletlere bir tepki olarak korku ütopyaları denen istenilmeyen ütopyalar yazılmaya başlamıştır. Zamyatin (1884-1937) gibi bir devrimci, Berdyaev (1874-1948) gibi bir dindar, Orwell (1903-1950) gibi radikal demokrat, Huxley (1894-1963) gibi liberal düşünceye ait kimseler; kendilerini totaliter yapıların karşısında konumlandırmış ve ütopya düşüncesinin korkunç yapısını eserlerinde betimlemişlerdir. Bu durumu Berdyaev “ütopya her zaman totaliterdir, totaliterlik her zaman ütopyacıdır” sözü ile dile getirmiştir.¹⁸ Ütopyaya olan tepkisini Popper “Bize dünya üzerinde cenneti vadedenler, cehennem dışında hiçbirşey üretmemiş olanlardır” sözü ile ütopya ve ütopyacılığı eleştirmiştir.¹⁹ Orwell’da ütopyasındaki devlet sistemini tahlil ederken “Alman Nazileri ve Rus komünistleri kullandıkları yöntemlerle bize çok yaklaşmışlardı”²⁰ sözleri ile bu gerçeği ve nasıl bir devlet yapısını eleştirmek istediğini göstermek istemiştir.

Ütopik devlet düzeninden etkilenen siyasal sistemlere (sosyalist, komünist, totaliter) tepki olarak da bazı istenilmeyen korku ütopyaları oluşturulmuştur. Korku ütopyalarının en önemlileri olarak Eugene Zamyatin, Biz, (1924); Aldous Huxley, Cesur Yeni Dünya, (1932), George Orwell, Arthur Koestler (1905–1939), Gün Ortasında Karanlık, (1940), George Orwell, 1984, (1948), Ray Bradbury, (1920-?) Fahrenheit 451, (1953), B. F. Skinner, (1904–1990) Walden İki, (1948), vb. örnekleri verebiliriz. Ancak biz çalışmamızda bu süreçte oluşan korku ütopyalarından sadece Orwell, Huxley ve Zamyatin ütopyalarını örneklem olarak genel olarak bu eserlerde din olgusunu ve onun nasıl ele alındığını irdelemeye çalışacağız.

Korku Ütopyalarına Yol Açan Siyasal Etmenler

Anti ütopya kavramını tarihte ilk kez 1868 yılında İngiliz düşünür John Stuart Mill (1806- 1873) kullanmıştır. Kakotopya kavramını ise Jeremy

¹⁸ Somay Bülent, Önsöz, Zamyatin, Yevgeni, Biz, Çev. Fusun Tülek, İstanbul, 2011, s.12; Kumar, Krishan, Ütopyacılık, Çev.Ali Somel, İstanbul, 2005, s.148-149; Mosca, Gaetano, Siyasi Doktrinler Tarihi, Çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul, 1968, s325-33.

¹⁹ Popper, Karl, Tarihsiciliğin Sefaleti, Çev. Sabri Orman, İstanbul, 2008, 73-105.

²⁰ Orwell, George, Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, Çev. Nuran Akgören, İstanbul, 2006, s.230.

Bentham (1748–1832) kullanmış ve daha sonra bu kavram distopya kavramı ile beraber kullanılır hale gelmiştir. Mill, bu kavramı 1868 yılında Avam kamerasında muhaliflerini eleştirmek maksadı ile kullanmıştır.²¹ Bu kavram kullanılırken “dys” öneki yâdsıma olarak değilde Yunancadan gelme “eu” “iyi” önekindeki kabul edilen “u” ya karşıt olarak kullanılmaktadır.²²

İstenilen ütopyalar mükemmel olan ve arzu edilen devletin ifadesidir. Bu ütopyalar da birey devlete karşı yabancılaştırılmıştır ve iradesi noktasında seçenezsiz bırakılmıştır. Bireyin ütöpik devlet içindeki seçenezsizliği bireyi farklı olanı aramaya, özgürlüğe teşvik etmiştir. Bireyin özgürlük arayışı ve devlet düzeninin katılığı, yine devleti önceleyen, fakat devlet içinde bireyin hiçliğini ifade eden korku ütopyalarının oluşumuna önyak olan etmenlerden biri olmuştur. Korku ütopyalarının bu amacını gerçekleştirirken ilham aldığı kavramlar ise; bilim, teknoloji ve gelişim kavramlarıdır.

Bir özlem dünyası olan ütopyanın, baskı düzenine, bir yeryüzü cehennemine dönüşmesinde etkili olan iki önemli öge daha söz konusudur. Bunlardan biri, bürokrasi diğeri ise teknolojidir. Bürokrasi, insanları sürekli denetim ve baskı altında tutmak için kullanılır. Teknoloji ise, devlette denetim ve baskıya gerekli olan yöntem ve aygıtları sağlar. İnsanların boş zamanlarını nasıl geçirdiği, kimlerle nasıl ilişki kurduğu, nasıl çalışıp nasıl yaşaması, ne duyup ne düşünmesi gerektiği sürekli belgelenir. Korku ütopyalarında toplum örgütü bürokrasi ve teknolojiden oluşan çok yönlü bir mekanizma gibidir. İnsanlar bu örgütün yürümesi için gerekli araçlardan başka bir şey değildirler.²³ Bezelin’in de ifade ettiği gibi korku ütopyalarında insan üç yanlı bir yabancılaşmaya itilmiştir. İnsan “benlik” diye bir şey varsa ona, doğaya ve insanlığın tarihten getirdiği kültürel mirasına yabancılaşmıştır. Teknolojide gelişen mekanik anlayış insana ve topluma da taşınmış, toplum örgütü mükelleşirken insan nesnelleşmiştir.²⁴ Korku ütopyaları, insanın kendisine, doğaya ve kültürüne yabancılaşmasının trajik ve ironik bir şekilde anlatımını konu edinmiştir. Bireyin kişiliksizleşmesinin ve robotlaşmasının birer örnekleridir.

²¹ Karaca, Birsen, Yevgeni Zamyatin Ütopya Algılarını Yeniden Kurarken, Ankara, 2010, s.63- 67; Kumar, Krishan, Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya, Çev. Ali Galip, İstanbul, 2006, s.172.

²² Riot-Sarcey, Michelle, Bouchet Thomas, Picon Antoine, a.g.e., s.132.

²³ Bezel, Nail, Yeryüzü Cennetlerinin Sonu, İstanbul, 1984, s.9.

²⁴ Bezel, Nail, a.g.e., s.10.

Korku ütopyaları ütöpic düzene tepkinin sonucunda oluşturulmuştur. Edebi bir yazın türü olarak distopya; sanayileşmenin, pozitif bilimlerin gelişmesinin, dünyada var olan ekonomik buhranın (1929), katı sosyalist, Marksist, kapitalist, Hitlervari diktatörce yönetimlere ve dünya savaşlarına karşı bir eleştiri niteliğinde olup, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren günümüze kadar olan süreçte yazılmış eserlerdir. Yani korku ütopyalarının hareket noktası sistemin kendini koruma içgüdüsünü geliştirmesi, süregelen varlığını tehdit eden her şeyi, bireyin yaşamını hiçe sayma pahasına da olsa, acımasızca ortadan kaldırmayı öğrenmesidir.²⁵ Adorno, (1903-1969) korku ütopyalarının kazandığı bu yeni durumu, Fransız Devriminin üçlü şiarının yerini “community, identity, stability (topluluk, özdeşlik, istikrar) almıştır. Toplumun durağanlığını kazandıran mucizevî ilaç conditioning yani koşullandırmadır” sözü ile tahlil etmiştir.²⁶ Ütopyalardan hareket edilerek yazılan korku ütopyalarının sonucu ya despotizm veya totalitarizm veya kurgudan gerçekliğe, soyuttan somuta doğru yaptığı yolculukta trajediye dönüşmektedir. Sürecin sonunda ise yeni dünyada kalan tek şey gelişmeci modern bireydir.²⁷

Korku Ütopyalarında Din Algısı

Ortaçağ Avrupa düşüncesinde din, siyasete ve felsefeye tamamen etki etmiş, düşünce kilise ve onun vesayeti çerçevesinde şekillenmiştir. Ancak Rönesans ve reform hareketlerine paralel olarak düşüncenin temelini insan kendisini yerleştirmiş, din ve Tanrı anlayışı ikincil planda ve insan odaklı hale gelmiştir. Bir başka ifade ile Ortaçağ’da yönetenler, iktidarlarını, kaynağını din ve Tanrı adına kullanmakta iken; bu dönemle beraber yönetenler iktidarlarını kendileri adına, insanın hâkimiyeti için kullanmaya başlamışlardır. Bu süreç ilerde tamamen Tanrı’yı insanın emrine veren sürece de yol açmıştır. Yani Tanrı’nın tahtına insan kendisi oturmuştur. Tahta oturan insan bazen Nietzsche (1844-1900)’ de olduğu gibi Tanrı’yı öldürmüş veya aydınlanma döneminde karşımıza çıkacak Tanrı-insan ilişkisinin tersine çevrilmesine, Tanrı’nın insan iradesine bağımlı olarak düşünülmesine yol açmıştır.²⁸ Bu dönem, insanın doğaya itaatini değil, doğanın değiştirilmesini ve onun insa-

²⁵ James, Fredric, Ütopya Denen Arzu, Çev. Ferit Burak Ayder, İstanbul, 2009, s. 279.

²⁶ Adorno, Theodor W. Edebiyat Yazıları, Çev. Sabir Yücesoy, Orhan Koçak, İstanbul, 2008, s.83-84.

²⁷ Doğan, Sedat, Ütopya ve Trajedi, İLEM Yıllık, Sayı: III, İstanbul, 2008, s.77.

²⁸ Vural, Mehmet, Aydınlanma Felsefesinde Dini ve Muhazafakar Muhalefet, AÜİFD, c. XLII, sa.II, Ankara, 2002, s.381.

na tabi olmasını başlatmıştır. Mumford (1895-1990) bu durumu “Tanrı’nın tabiatına ya da insanın ölümsüzlüğü için gerekli koşullara tahammül edemeyen insanlar, tabiatın bir Tanrı yapma ve makineye insanın en yüce ürünü olarak tapma noktasında uzlaştılar”²⁹ sözüyle ifade etmektedir.

Din anlayışı da Ortaçağ düşüncesinde varolan teist Tanrı anlayışından Rönesans’la beraber deizme, zamanla da ateizme kaymıştır. Dinin devlet ve siyaset içindeki rolü de Ortaçağ anlayışının tam aksi bir konumda yani dinin devlette tamamen yer almaması sonucuna yol açmıştır. Yani Nietzsche’nin “tanrı öldü” tezi siyasette de uygulanma imkânı bulmuştur.

Dinin devlet anlayışı içinde yer almaması gerektiği anlayışı üzerine kurulu faşist, sosyalist ve komünist siyasal sistemlere bir tepki olarak ortaya konulan korku ütopyalarında da din, bu yapılardakine benzer şekilde ele alınarak kurgulanmıştır. Yani devlette dine yer verilmemelidir. Korku ütopyalarında dile getirilen dine ve onun değer yargılarına karşı olma sadece dine özgü olmayıp; edebiyat, dil, sanat, hukuk vb. eski olan ne varsa hepsine karşıdır. Korku ütopyaları eski olanı yok sayma anlayışını eleştiri amaçlı ele alarak, mevcut siyasi algıyı da eserlerine yansıtmışlardır. O halde korku ütopyalarında din olarak bize sunulan nedir? Nasıl bir din algısı ortaya konulmak istenmiştir?

Ütopyalarda din ve dinin değer yargıları tamamen yok edilerek onun yerine “iktidar olma” “devletin mutlak egemenliği” fikri devlette hâkim kılınmıştır. Devletin yöneticisi büyük birader, bir noktada ilahi dinlerde mevcut Tanrı’nın yerini alarak onun yetkilerini devlette kullanmaktadır. Bu yönüyle distopik devlette dine bakış konusunda 20. yüzyıl batı toplumlarında varolan dinsizlik akımının ütopyalara yansımış olduğunu açıkça görmekteyiz. Yani devlette din ve Tanrı’nın yerini iktidar olgusu ve büyük birader almıştır. Öyle ki bu değişim, o dönemde yazılmış birçok eserin temel konusu haline gelebilmiştir. Bu durumu Jack London (1876–1916) “Demir Ökçe” isimli eserinde şu şekilde dile getirmiştir:

“Size söylenecek sözümüz yok. Saraylarımızı ve mallarımızı almak için gücünden böylesine emin olduğunuz ellerinizi uzattığınızda size gücün ne olduğunu göstereceğiz. Karşılığımız top sesleriyle, şarapnel patlamalarıyla ve makineli tüfek sesleriyle olacaktır. Devriminizi ökçemizin altında ezecek ve cesetlerinizin üstünde yürüyeceğiz. Dünya bizim egemenliğimiz altındadır,

²⁹ Mumford, Lewis, Makine Efsanesi, Çev. Fırat Oruç, İstanbul, 1996, s.188-189.

biz onun efendileriyiz ve öyle de kalacağız. Emekçi ordusuna gelince, o tarihin ilk çağlarından beri hep bataklıkta emekçiler bataktan çıkmayacaktır. İşte o yüce sözcük iktidar. Ne Tanrı ne servet ama iktidar. Bu sözcüğü dilleriniz şişinceye kadar tekrarlayın. İktidar!³⁰ Yine iktidarın Tanrı, yöneticilerinde iktidarın rahipleri olduğunu Orwell eserinde Winston'un "bizler iktidarın rahipleriyiz" "Tanrı iktidardır"³¹ ve "iktidara tapma, hemen hemen kaçınılmaz olarak varolan eğilimlerin süreceği inancına yol açacağından siyasi yargıyı köreltir"³² sözleriyle ortaya koymuştur. Zamyatin'de benzer durumu "Yaşasın tek devlet! Yaşasın sayılar! Yaşasın velinimet!"³³ sloganı ile dile getirmiştir.

Huxley'de eserinde Hıristiyanlığa ve onun değerlerine olan tavrını açıkça ortaya koymuştur. Yeni din olarak ortaya konulan bu durumu Huxley'in "Fordizm" olarak nitelendiği ve batı uygarlığının rasyonelleştirici sebeplerinden en sonuncusu ve yıkıcısı olduğunu söyler. "Fordizm ya da endüstriyalizm felsefesi bizden hayvan insanı makineye feda etmemizi talep eder. Fabrikada ya da modern endüstriyalize dünya olan o daha büyük fabrikada, bir yandan hayvanlara, bir yandan da sanatçılara, mistiklere, ya da hatta son olarak bireylere yer yoktur. Tüm çileci dinler içinde Fordizm, insan ruhundaki en acımasız değişiklikleri talep eden ve en küçük manevi karşılığı sunandır. Birkaç kuşak boyunca sıkı bir şekilde uygulanırsa, bu korkunç makine dini insan ırkını yok ederek son bulacaktır"³⁴ Huxley'in bu düşünceleriyle korku ütopyalarında din olarak nitelenen iktidarı ve onun insanlığa bakış açısını açıkça dile getirdiği görülmektedir. Huxley ütopyasında din olarak nitelendiği Fordizmin yanlışı olduğunu, yeniden bu eseri yazacak olsa din olarak sunacağı şeyin "insanın mutlak sonunun bilinçli ve zekice takibi, içkin Tao ya da Logos'un, aşkın Nirvana'nın ya da Brahma'nın birleştirici bilgisi"³⁵ olurdu sözleriyle dine³⁶ imkân tanıyacağını dile getirmiştir. Hatta "Ada" isimli ütopyik eseri yukarıdaki düşüncelerinin yer bulduğu eseri olmuştur. Benzer bir durumu biz bir diğer korku ütopyası olan E. M. Forster (1879-

³⁰ London, Jock, Demir Ökçe, Çev. Mehmet Can Yeşil, Mersin, 2005, s.83-84.

³¹ Orwell, George, a.g.e., s.230.

³² Williams, Raymond, Orwell, Çev. Nejat Bayramoğlu, İstanbul, 1985, s.119.

³³ Zamyatin, Yevgeny, Biz, Çev. Füsün Tülek, İstanbul, 2011, s.18.

³⁴ Krishan, Kumar, Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya, a.g.e., s.387.

³⁵ Huxley, Aldous, Cesur Yeni Dünya, Çev. Ümit Tosun, İstanbul, 2000, s.8.

³⁶ Huxley bu düşüncesi ile devlette dine imkân tanıyacağını ifade etmiş olsada devlette imkân tanımayı düşündüğü dinler Hint dinleri olmuştur. O ilahi dediğimiz Hıristiyanlık ve İslamiyeti vahşi ve zorba bulduğunu dile getirmiştir.

1970) “Makinenin Sonu” adlı korku ütopyasında aykırı birey Kuno’nun “Makineye tapınmaya başlıyorsun. Kendi kendime bir yol bulmanın dine aykırı olduğunu düşünüyorsun”³⁷ “makine bizi mekân algısından ve dokunma duygusundan yoksun bıraktı... Bedenlerimizi ve istençlerimizi felç etti. Şimdi de bizi kendisine tapınmaya zorluyor. Makine geliyor, ama bizim istediğimiz çizgide değil. Makine ilerliyor ama bizim amacımız yönünde değil. Biz ancak makinenin kan damarındaki yuvarlar gibi yaşıyoruz. Eğer bizsiz işleyebilse bizi ölüme terk ederdi”³⁸ sözlerinde gördüğümüzü söyleyebiliriz.

Ütopyalarda iktidar olma fikri kurgulanırken hareket noktası olarak kullanılan yargı ise özgürlük-mutluluk ilişkisi ile temellendirilmek istenmiştir. İnsan için önemli olanın özgürlük değil mutluluk olduğu dile getirilmiştir. Dinlerde var olan günah işleme özgürlüğü, günahın çekiciliği bile söz konusu değildir. Korku ütopyalarında en büyük suç, özgürlüğü isteme, farklı olma isteğidir. Korku ütopyalarının kahramanları D 503, Winston ve Vahşi’nin devlette diğer bireylerden farklı olmalarının nedeni, özgürlüğü istemeleri ve devlete karşı gelmelerinden kaynaklanmıştır. Korku ütopyalarının temelinde yer alan özgürlük-mutluluk çatışması Dostoyevski’nin Karamazov Kardeşlerinde de dile getirilmiş, İsa özgürlüğü savunurken büyük sorgucu ise özgürlüğün insanların elinden alınarak onları mutlu etmek gerektiğini belirtir. Benzer bir sorgulamanın korku ütopyalarında dile getirildiğini söyleyebiliriz. Velinimet-D503, Mustafa Mond- Vahşi, Winston- O’Brien diyalogları benzer tartışmayı dile getirir. Orwell’in eserinde ise devlette insana ne özgürlük ne de mutluluk verilmektedir.³⁹ Zamyatin belirttiğimiz özgürlük-mutluluk çatışmasını cennet üzerine anlatılan dini efsane üzerinden dile getirmektedir. “Cennetteki o ikiliye bir seçme şansı veriliyor: Özgürlüksüz mutluluk, mutluluk olmadan özgürlük. Üçüncü seçenek yok. O budalalar özgürlüğü seçti ve ne oldu?..yalnızca biz, insanlara mutluluğu geri verme yolunu bulduk... Antik Tanrı ve biz yan yana aynı masada. Evet biz Tanrı’ya şeytani yenmesi için yardım ettik. İnsanları, zincirlerini kırıp yok edici özgürlüğü tatmaları için teşvik eden o kötü sürüngeyi biz çizmelerimizle ezdik”⁴⁰ şekli ile özgürlük-mutluluk çatışmasını ve amacın sadece mutluluk olduğunu dini kavramları da alaya alarak tek devlet söylemi üzerinden dile getirmiştir.

³⁷ Bezel, Nail, Korku Ütopyalarının Sonu, s.81.

³⁸ Bezel, Nail, a.g.e., s.88.

³⁹ Somay, Bülent, Önsöz, a.g.e., s.14; Burns, Edward McNall, Çağdaş Siyasal Düşünceler 1850-1950, Çev. A. Şenel, Ankara, 1984, s.433.

⁴⁰ Zamyatin, Yevgeny, a.g.e., s.64.

Korku ütopyalarında, iktidar olma ve onun gücünün kullanılması dinin yerini almış ve yeni bir dini yapı olarak kurgulanmakta bir sakinca görülmemiştir. 20. yüzyıldaki bazı siyasal sistemlerin dine bakış açıları eleştirilmek istenmiştir. Dinlerde yer alan, dinin temeli olan Tanrı'nın yerini iktidar ve iktidar sahipleri, dinlerdeki ibadetlerin yerini yeni dine özgü ritüeller, dinlerdeki ahlak ve hukukun yerini de immoralist ahlak ve geleneksel değerlerin tümüyle yok edildiği yeni değer yargıları almıştır. O halde korku ütopyalarında yer alan din ve dinin değer yargıları nasıl yer almıştır? Korku ütopyalarının Tanrı, dini ritüeller, ahlak ve hukuka bakışları nasıldır?

Korku Ütopyalarında Tanrı Anlayışı

Korku ütopyalarında Tanrı kavramı deyince ilk akla gelen bu ütopyalarda Tanrı kavramı kullanıldığında ne anlaşıldığıdır. Korku ütopyaları Tanrı kavramını yok ederek sistemlerini kurgulamışlardır. Tanrı kavramının kendisi zaten anlamsızdır. Bu nedenle devlette yok edilmesi gerekmektedir. Çünkü bir kavram yok edildiği zaman, zamanla o kavramın içeriğini oluşturan anlam ve değerler de kaybolarak yok olacaktır. Mutlak iktidar sahibi olan devlet gücünü korumak için birçok yöntemle başvurmuştur. Bu yöntemlerden bir tanesi de geçmişe ait olan her şeyin yok edilmesidir. İşte bu yok edilmiş sürecinde en önemli hedef din ve Tanrı olmuştur. Bu bağlamda yeni konuş dili için hazırlanan sözlükte, bir yönetici, Kipling'in bir şiirinde geçen Tanrı sözcüğünü şiir metninde bıraktığı için düşünce suçu işlemekle suçlanmış ve cezalandırılmıştır. Devlette, değil Tanrı'nın kendisi onu anımsatan isme bile karşı çıkmıştır.⁴¹

Orwell'a göre gerçek olan tek şey parti ve onun ortak aklısıdır. Yani mutlak otorite Tanrının yerini almıştır. Bu durumu "gerçek, insan aklında yaratılır, başka yerde yoktur. Bireylerin akıllarında değil, çünkü bireyler yanlış yapabilirler. Gerçek, yalnız ve ölümsüz olan partinin aklındadır. Partinin inandığı ne varsa, gerçektir. Partinin gözleriyle bakmadıkça gerçek görülmez"⁴² ifadeleriyle materyalist bir bakışı dile getirmiştir. Hatta aykırı birey Winston'un maddeye nasıl egemen olabilirsiniz? Ne de iklim koşullarını denetleyebilirsiniz. Sonra hastalıklar, acı ve ölüm var itirazına parti yöneticisinin "maddeye egemeniz, çünkü akli denetliyoruz. Gerçek insan kafasının

⁴¹ Orwell, George, a.g.e., s.203.

⁴² Orwell, George, a.g.e., s.218.

içindedir... Doğa yasalarını biz yaparız.”⁴³ sözleri devlette materyalist bakışı daha belirgin hale getirmiştir.

Orwell’in eserine yansıttığı bu durum Huxley ve Zamyatin’in düşüncelerinde de benzer şekilde dile getirilmiştir. Bu durumu Huxley, daha önce de söylediğim gibi, Hristiyanlık denen bir şey vardı, bütün haçların üstleri kesildi ve T harfine dönüştüler. Ve bir de Tanrı diye bir şey vardı, Cennet denen bir şey vardı; ama yine de bol miktarda alkol tüketiyorlardı, ruh dedikleri bir şey vardı, bir de ölümsüzlük denen bir şey⁴⁴ sözleri ile Zamyatin ise; Günümüzde kalan tasvirlerden anladığımıza göre, antiklerin dinsel ayinleri bizim törenlerimize benzermiş. Ne var ki, onlarınki bütünüyle akıldışıydı. Onlar, tanımadıkları Tanrı’ya taptılar; oysa biz, tanıdığımız Tanrı’nın hizmetindeyiz. Tanrıları, onlara ebedi bir arayış işkencesinden başka bir şey vermediği gibi, anlaşılabilir bir nedenle kendilerini o’na kurban olarak sunmaktan başka bir şey düşünememişler. Oysa bugün bizler, tanrımıza, tek devlet’e kurban sunuyoruz, sakın, makul, anlayışlı bir kurban. Tek devlet için yaptığımız tek ayin bu. İki yüzyıl savaşlarının korkunçluğunu anmak, tümelin tikele, bütünü bireye karşı kazandığı zaferi kutlamak için yapılan bir ayin⁴⁵ ve bizim tanrılarımız burada, yeryüzünde, bizimle, büroda, mutfakta, işyerinde tuvalette. Tanrılar bize benzediler, bundan dolayı da biz tanrılaştık. Uzak gezegenlerdeki bilinmeyen okurlarım, size ulaşip, sizin yaşamınızı da bizimki gibi kutsal ve kusursuz yapacağız⁴⁶ şeklinde dile getirmişlerdir.

Devlette Tanrı yok sayıldıktan sonra devleti yöneten parti, işçi sınıfı hariç devlette dini yaşantıya yer tanımaz.⁴⁷ Yukarıda ifade ettiğimiz katı materyalist anlayış 20. yüzyılın dini anlayışı sayabileceğimiz katıksız bir ateizmle sonuçlanır. Bu ütopyalarda laik bir dini yapı olduğu tezi ise kanaatimizce yanlıştır.⁴⁸ Bu teze işçi sınıfının dini serbestçe yaşadığı için varılmış olabilir. Ancak devlette işçi sınıfının insan sınıfından bile kabul edilmediği akıldan çıkarılmamalıdır. Devlette mutlak ateizmin olması gerektiği ise aşağı-

⁴³ Orwell, George, a.g.e., s.231.

⁴⁴ Huxley, Aldous, a.g.e., s.80-85.

⁴⁵ Zamyatin, a.g.e., s.51-52.

⁴⁶ Zamyatin, a.g.e., s.70.

⁴⁷ Orwell, George, a.g.e., s.68,184. Orwell’da işçi sınıfı konumu “proleterler ve hayvanlar özgürdür” şeklinde dile getirilmiş Zamyatin ve Huxley bu sınıfı toplumda anlamlı bulup konumlandırmaya bile değer bulmamış ve aşağı sınıf olarak görmüşlerdir.

⁴⁸ Akdemir, Abamüslim, Toplum Felsefesi Açısından Ütopyalar, Erzurum, 1988, s.65.

ğıda vereceğimiz diyalogla daha açık hale getirilmiş olacaktır. Orwell eserde ateist bir düşünüşü temellendirmektedir.⁴⁹

Winston-Ama dünya bir toz zerresidir. Ve insanlar küçüktüler, güçsüzdürler. İnsanoğlu ne zamandır dünya üzerinde yaşıyor? Milyonlarca yıl boyunca yeryüzü bomboştu.

O'brien- Saçma. Dünya bizimle aynı yaştadır. Daha yaşlı nasıl olabilir? İnsan bilincinden önce hiçbirşey yoktu ortada.

W-ama kayalar hayvanların (mamot, mastodonlar ve adı duyulmamış bir yığın hayvanın) kemikleriyle dolu.

O- Sen bu kemikleri gördün mü, Winston? Elbette ki hayır. Onları on dokuzuncu yüzyıl biyologlar uydurmuşlardı. İnsandan önce bir şey yoktu. İnsandan sonra, eğer onun sonu gelirse, bir şey varolmayacak. İnsan dışında hiçbirşey yoktur.⁵⁰ Bu diyaloga tekrar bakacak olursak Winston'u umutsuzca oluş ve yaratılışa vurgu yapmaya çalışırken görürüz. O'Brien ise partinin amaçları doğrultusunda bunları yok saymış ve insan zihnini temel alan materyalist bir anlayışı temellendirmiştir. Diyalogun sonu ise apaçık Tanrının inkârını dile getirmiştir.

W-Yenileceğinizi biliyorum, evrende bir şey var, bilmiyorum ama bir ruh, bir ilke, onu asla yenemezsiniz.

O- Tanrıya inanırmısın, Winston?

W-Hayır

O-Öyleyse bizi yenecek olan ilke nedir?

W-Bilmiyorum. İnsan ruhu.⁵¹

Bu diyalogda devlette din ve Tanrı'nın rolü daha da açık bir şekle kavuşmuştur. İsyan eden ve onu sorgulayan insanda aslında Tanrı'ya inanmamakta ancak birey olma bilincine varan Winston'un umutsuzca varoluşu ve partiyi sorgulamasına şahit olduğumuzu söyleyebiliriz. Çünkü katı devlet eğitiminden geçmiş olan aykırı birey Winston bile açıkça bir Tanrı kavramını dile getirememektedir.

Huxley'in düşünce yapısında da aşağıda vereceğimiz alıntılarda da görüleceği üzere yine din ve Tanrı anlayışı reddedilme yoluna gidilmiştir. Huxley'in ütopya devletinde din ve Tanrı'nın yerinin ne olması gerektiği

⁴⁹ Ertuğrul, Gülден, Aldous Huxley'in Ütopik Dünyası, Erzurum, 1977, s.47.

⁵⁰ Orwell, George, a.g.e., s.231-232.

⁵¹ Orwell, George, a.g.e., s.235-236.

konusunda dile getirdiği fikirleri ise Dünya denetçisi Mustafa Mond ile Vahşi arasında geçen diyalog bize vermektedir. Biz bu diyalogda Tanrı tartışmasına şahit olmaktayız. Vahşi bu diyaloglarda, Tanrı'yu, mutluluğu, hazzı, acıyı, hastalığı hatta sefilce bir yaşam sürme hakkını savunurken Mustafa Mond eski olanın kötü olduğunu, önceki Tanrı'ların yok olduğunu, artık yeni ve düzenli olanın gerekli olduğunu ısrarla vurgulamıştır. Diyalog sonunda ise herkes kendi konumunu korumuş, tartışmanın bir galibi olmamıştır. İkisinin Tanrı ve din hakkındaki düşüncelerini açık olarak gösterebilmek için aşağıda vereceğimiz diyalog her ikisinin dine bakışlarını göz önüne serecektir.

Mustafa Mond - Eski pornografik kitaplardan oluşan bir koleksiyonum var. Artık Tanrı kasada,⁵² Ford raflarda.

Vahşi- Eğer Tanrı'yu biliyorsanız niye onları insanlara anlatmıyorsunuz?, Tanrı hakkında bu kitapları niye vermiyorsunuz?

M- Onlara Othello'yu neden vermiyorsak, bunları da aynı nedenle vermiyoruz. Eskilerde ondan; yüzlerce yıl öncesinin Tanrı'sını anlatıyorlar. Şimdinin Tanrı'sını değil

V- Ama Tanrı değişmez ki.

M- İnsanlar değişir ama...

M- Bizler yani modern dünya yalnızca gençken ve refah içindeyken Tanrı'dan bağımsız olunabilir. Şimdi sonuna kadar genç kalıyoruz ve refah içinde yaşıyoruz. Sıra neye geliyor? Şurası kesin Tanrı'dan bağımsız olabiliriz. Dini duygular belki tüm yitirdiklerimizi telafi edecektir. Ancak telafi edilecek bir kaybımız yok çünkü dini duygular gereksiz. Gençlik arzuları körelmezken niye gençlik arzularının yerini alacak bir şeylerin peşinde koşalım? Zihinlerimiz ve bedenlerimiz yaşamdan zevk almayı sürdürürken niye tutunacak bir şeye gereksinim duyalım? Dini teselliye niye ihtiyaç duyalım somamız varken? Kalıcı bir şeye ne hacet, sosyal düzen varken? soruları ile geçmiş ve dini sorgulamıştır. Vahşi bu cevaplar karşısında şaşırılmış olup konuşmayı aşağıdaki şekilde sürdürmüştür.

V- Öyleyse Tanrı'nın olmadığına mı inanıyorsun?

M- Hayır büyük bir olasılıkla bir tane var.

V- Öyleyse niye?

⁵² Bu Tanrı kasada sözünden kasıt Eski ve Yeni Ahit, William James'in Dinsel Deneyimin Türleri vb dini eserlerin herkesin kullanımına ait olmayıp, tehlikeli görülerek dünya denetçisinin dolabında tutulmasına atf yapılmaktadır.

M- Farklı insanlara farklı gösteriyor kendini modernlik öncesi çağlarda kendisini bu kitaplarda tarif edilen biçimde gösteriyordu, şimdi ise kendini yokluk şeklinde gösteriyor, sanki hiç yokmuş gibi.

V- Bu sizin suçunuz.

M- Uygarlığın suçu diyelim. Tanrı; makinelerle, bilimsel tıp ve evrensel mutlulukla uyuşmaz. Kendi seçimini yapman gerekir. Bizim uygarlığımız, makineleri, tıbbi ve mutluluğu seçti.

V- Ama yine de Tanrı'nın varlığını hissetmek doğal değil midir....

M- İnsanlar bir şeye inanırlar, çünkü ona inanmaya şartlandırılmıştır. İnsanlar Tanrı'ya inanırlar, çünkü öyle şartlandırılmışlardır.

V- Tek başınayken, yalnız başına, gecenin bir yarısında, ölümü düşünerek Tanrı'ya inanmak doğaldır.

M- İnsanlar şimdi hiç yalnız kalmıyorlar. Çünkü insanların yalnızlıktan nefret etmelerini sağlıyoruz ve yaşamlarını hiç yalnız kalmayacak şekilde düzenliyoruz.

V- Vahşi kederli bir ifadeyle başını sallayarak şöyle düşünür. Doğmuş olduğu ayrı bölge olan Malpais'te acı çekmiştir. Çünkü yerli halk aykırı olduğu için kendisini köyün toplumsal olaylarından soyutlamışlardır. Uygar Londra'da acı çekiyordur. Çünkü toplumsal olaylardan kaçamamakta, huzurlu ve yalnız kalamamaktadır.

Vahşi'nin "Kral Lear" isimli eserden bir parça aktararak Tanrı kavramını vurgulamasına karşılık ise, Mustafa Mond Tanrı'ların yasalarını, toplumları idare eden kişiler dikte ederler, ilahi takdir düşüncesi insanlardan çıkar şeklinde cevaplamıştır. Bu cevap üzerine Vahşi'nin;

V- Fakat Tanrı, yüce, güzel ve kahramanca olan her şeyin gerekçesidir. Eğer Tanrınız olsaydı...

M- Uygarlığın kahramanlık ya da yüceliğe hiç ihtiyacı yoktur. Bunlar politik yetersizliğin belirtileridir. Bizimki gibi yüce bir toplumda, hiç kimsenin kahraman ya da yüce olma fırsatı olmaz.

Upuzun tartışmalar sonunda her iki taraf birbirini ikna edemez ve kendi savlarının doğru olduğunu savunmaya devam ederler ve sonunda vahşi ne istediğini açıkça bir kez daha dile getirir.

V- Ben sizin gibi keyif aramıyorum. Tanrı'yı istiyorum, şiiir istiyorum, gerçek tehlike istiyorum, özgürlük istiyorum, iyilik istiyorum. Günah istiyorum.

M- Siz mutsuz olma hakkını istiyorsunuz.

V- Öyle olsun, mutsuz olma hakkını istiyorum.

M- Eklemek gerekirse, ihtiyarlama, çirkinleşme ve iktidarsız kalma hakkını da istiyorsunuz; frengi ve kansere yakalanma haklarını, açlıktan nefesi kokma haklarını, sefil olma hakkını, sürekli yarın ne olacak korkusu içinde yaşama hakkını, tifoya yakalanma hakkını ve her türden ağza alınmaz acıyla işkence çekerek yaşama hakkını da istiyorsunuz

V- Hepsini istiyorum

M- O halde hepsi sizin olsun, sözüyle din, Tanrı ve onun yansıması olan devlet üzerine düşünceler sona erer.⁵³

Korku ütopyalarında Tanrı kavramı yok edildikten sonra Tanrı kavramı ve onun değer yargılarının yerini Mutlak iktidar, tek devlet, otorite kavramı almıştır. Bu durum da yeni iktidar sahiplerinin Sezar ve Firavun'lardan bile daha otoriter olduğu tezi ile dile getirilmiştir.⁵⁴ Korku ütopyalarında teknoloji ve mutlak otoritenin yapısına vurgu yapılırken amaç yok edilen Tanrı ve din anlayışına dikkat çekmektir. Bu bağlamda da sık sık Tanrı, ahlak ve insanın devlet içinde özgürlüğü üzerine söylemler dile getirilmiştir. Hatta devlete karşı mücadele etme, mutlak otoriteyi yok etme kurgulanırken de devrim önderleri, özgürlüğe vurgu yaparak, Tanrı ve eski olan değer yargılarını devrimin temeline koyma ihtiyacını hissetmişlerdir. Bu durumu Kurt Vonnegut (1922-2007)'in "Kendi Çalar Piyano" adlı eserinde devlete başkaldıran Doktor Paul Proteus adlı bireyin "ben, insanın, Tanrı'nın bir yarattığı olduğu inancını, yasa tanımaz teknolojik ilerlemeye duyulan bu inançtan daha çok savunmaya değer buluyorum"⁵⁵ ifadelerinde açık bir şekilde gördüğümüzü söyleyebiliriz.

Genel olarak diyebiliriz ki korku ütopyalarının hepsinde Tanrı kavramı ve Tanrı'nın varlığına inanç boş ve eski bir değer sayılmış, yeni olanın veya olması gerekenin ise Tanrı'nın yerini alan mutlak iktidar olması ve her ne pahasına olursa olsun ona itaat edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Onlara göre dinler, özellikle Tanrı kavramı anlamsız; insanlığın dini kendisinin kurguladığı ve yaşamını dine göre temellendirdiği kurum olarak değerlendirilmektedir. Ütopyalarda ateist bir yapı kurgulanmış, Tanrı ve dine ait olan her ne var ise yok sayılmıştır.

⁵³ Huxley, Aldous, a.g.e., s.297-309.

⁵⁴ Orwell, George, a.g.e., s.173.

⁵⁵ Bezel, Nail, a.g.e., s.182.

Korku Ütopyalarında İbadet Anlayışı

Korku ütopyalarında klasik anlamda dini bir ibadetten söz edebilmek mümkün gözükmemektedir. Ancak dinin Tanrı anlayışı yok edildikten sonra kurgulanan ateist yapıda dinin ibadet yerleri ve ibadetler yok sayılarak yerlerine seküler yapılar kurgulanmıştır.

Korku ütopyalarında dini değerler yok sayılırken bu değerler küçümşenmiş ve alaya alınma yoluna gidilmiştir. Orwell'in korku ütopyasında devlet, ibadet ve ibadethaneleri yok sayarken kendi sistemi için yeni kurgulamalar yapmaktan da kaçınmamıştır. Dinde mevcut olan ibadetlerin yerini büyük biradere saygısı ifade eden nefret propagandaları, gençlik anti seks örgütleri, parti şarkıları, sınırsız cinsellik, spor komiteleri, toplu gezinti yürüyüşleri, tutumluluk kampanyaları, piyango vb eylemlerle doldurmuşlardır. Bu eylemler dindeki ibadetler ve dualar gibi devlette parti ve büyük biradere bağlılığın birer sembolü haline gelmişlerdir. Ayrıca günün belirli saatlerinde alınan, bir tür uyuşturucu olan sakkarin tabletleri almak da, yeni dinin bir ritüeli sayılmıştır. Bu durumu Orwell "partiye ve onunla ilgili her şeye tapıyorlardı. Şarkılar, şölenler, törenler, bayraklar, tahta tüfeklerle talimler, sloganlar, Büyük Biradere tapınmalar, bunların hepsi onlar için bir oyundu"⁵⁶ ifadesi ile yeni yapıda ibadet olarak görülen davranış biçimlerini ortaya koymaktadır. Hristiyanlığın kiliseleri de dini bir yapı olmaktan çıkarılarak iktidarın amacına hizmet eden birer müze haline dönüştürülmesinde bir sakınca görülmemiştir.⁵⁷

Huxley'in ütopyasında da benzer bir yapıyı görebiliriz. O bu durumu "şimdi Dünya devletimiz var. Ford günü bayramlarımız, cemaat ilahileri ve dayanışma ayinlerimiz var" ve somanın yararlarını anlatırken kullandığı "soma Hristiyanlık ve alkolün bütün avantajlarına sahipti, ayrıca yan etki taşıymıyordu"⁵⁸ ifadesi ile hem eski dini yapıya eleştirisini hem de yeni olanı vurgulamıştır. Ayrıca bir diğer korku ütopyası olan Fahrenheit 451 adlı eserde de Hristiyanlığın kutsal kitabı yok edilerek tek bir nüshasının bile insanlara ulaşmaması hedeflenmiştir.⁵⁹

Ütopyalarda kurgulanan devlet yapılarına baktığımızda hakikaten de kurgulanan yaşamın yeni bir dini yaşam olduğunu söyleyebiliriz. Günün belli

⁵⁶ Orwell, George, a.g.e., s.29.

⁵⁷ Orwell, George, a.g.e., s.91,156.

⁵⁸ Huxley, Aldous, a.g.e., s.82-84.

⁵⁹ Bradbury, Ray, Fahrenheit 451, Çev. Zerrin Kayalioğlu, Korkut Kayalioğlu, İstanbul, 2012, s.116-117,124.

saatlerinde alınan uyuşturucular, haplar, belirli zamanlarda kutlanan kutlamalar, bu günlerde yapılan dayanışma ayinleri, sınırsız cinsellik yeni dinin ritüelleri olarak göze çarpmaktadır. Hatta devlette yer alan bu yaşam biçiminin ilkçağ Yunan dini yaşantısı ile de örtüştüğünü söyleyebiliriz. Bu tespitin bir benzerini Zamyatin ütopyasında dile getirerek şöyle demektedir. “Bizim biricik ayinimizde antik dinleri anımsatan bir şey var, tufan gibi bir şey.”⁶⁰ Eski Yunan’da şölen tarzındaki eylemler Zeus ve diğer Tanrılara yapılırken korku ütopyalarında bunların yerini devlet otoritesini kullanan yöneticiler almıştır.

Korku Ütopyalarında Hukuk ve Ahlak Anlayışı

Korku Ütopyalarının devlet anlayışında evrensel bir hukuk anlayışından bahsedebilmek mümkün gözükmemektedir. Devlet öngördüğü totaliter yapı içinde kendi hukukunu oluşturmuştur. Bu hukuki yapı oluşturulurken amaç devletin bekası ve güvenliği olmuş, birey ve hakları geri planda bırakılmıştır. Devlet, yapısında hep düzeni öngörmüş; düzensizliğe ve özgürlüğe şiddetle karşı çıkmıştır. Bu bağlamda devlette günlük yaşamın her anı belirli kurallara bağlanmış hatta teknoloji ve gizli teşkilatlarla birey kontrol altına alınmaya çalışılmıştır. Birey devlette öğrenme, anlama ve kabullenme kuramı ile eğitilmiş⁶¹ iktidar olma da insanın kafasını parçalamak ve istenen biçimde bir araya getirmektir şeklinde tanımlanmıştır.⁶² Zamyatin insanın bu durumunu “Özgürlük? İnsan doğasında suç işleme içgüdüünün hala var olması ne ilginç! Suç sözcüğünü özellikle kullanıyorum. Özgürlük ve suç bölünmez bir aeronun(hava) hızıyla hareketi gibi birbirine bağlıdır. İnsanı suçtan kurtarmak için özgürlükten kurtarmak lazım”⁶³ söylemi ile dile getirir.

Korku ütopyaları insanı tasvir ederken insanı duygu ve düşünceden tamamen yoksun bırakarak bireyi devlet içinde sıradan, düş gücünden yoksun bir birey olarak konumlandırmaktadır. Bu durumda “bugüne kadar sizin yarattığınız makineler sizden daha kusursuzdu. Ama bundan böyle siz de kusursuz olacaksınız” ve “Siz hiç, bir pompa silindirinin yüzünde aptalca, belirsiz bir gülüş gördünüz mü? Hiç vinçlerin geceleri, dinlenme saatlerinde,

⁶⁰ Zamyatin, a.g.e., s.54.

⁶¹ Orwell, George, a.g.e., s.228.

⁶² Orwell, George, a.g.e., s.233.

⁶³ Zamyatin, a.g.e., s.43-44

bir o yana bir bu yana dönerek iç çektiklerini duydunuz mu?”⁶⁴ sorusu ile dillendirilmiştir. Korku ütopyalarında bireylerin seçme özgürlüğünden ve duygularından söz etmek imkânsız olduğuna göre ahlaki yapı nasıldır?

Korku ütopyaları devleti belirli bir düzen içinde kurguladığı için ahlaki davranışlarda devletin belirlediği yapı içinde yaşanmaktadır. Bu ütopyalarda dinin öngördüğü ahlaki yapı reddedilmektedir. Devlette dini ahlak olarak nitelenen birçok kural yok sayılmıştır. Mutluluk olgusu bireyin arzu ve iradesi ile değil devlet öyle istediği için olmalıdır. Bu durumu Zamyatin “ya mutluluk.. Arzular acı verir. Öyle değerli? Bir tek arzu bile kalmadığı zaman mutluluk vardır” sözü ile dile getirir. Ahlaki değer yargısı olarak kabul edebileceğimiz şeyler aile kavramından günlük yaşamın her alanına kadar dini ahlaktan farklıdır. Mesela cinsellikle ilgili bir değer yargısı Zamyatin’ de “Her sayının⁶⁵ bir diğer sayıyı cinsel bir meta olarak kullanma hakkı vardır” şekli ile yer almıştır. Ayrıca O, devletinde bireylerin özgürce herkesin herkesi cinsel eş olarak seçebileceği birleşme günlerini devlette kural haline getirmiştir. Belki de ahlaka bakış noktasındaki en açık değerlendirme Orwell’da Winston’un Julia ile yaşadığı ilişki biçiminde, Winston’un Julia’nın ne kadar çok erkekle ilişki kurmuş olmasından haz duyarak ona söylediği şu sözler ahlaki yozlaşmanın boyutlarını ortaya koymaktadır. “Safliktan nefret ediyorum, iyilikten nefret ediyorum. Erdem denen şey hiçbir yerde var olmasın istiyorum. Herkesin iliklerine dek ahlaksızlaşmasını istiyorum” Bu sözlerle karşılık Julia’nın da “iliklerime dek ahlaksızım ben”⁶⁶ şeklinde cevap vermesi devlette ahlaki durumun ne olduğunu açık bir şekilde belirtmektedir.

Huxley’in devletinde ahlaka bakışı da benzer olup ahlaki davranış olarak insanların soma’yı⁶⁷ tüketmelerini örnek verir. Bu durumu O “öfkenizi yatıştırarak, sizi düşmanlarınızla uzlaştıracak, sizi sabırlı ve dayanıklı kılacak soma hep yanınızdadır. Geçmişte bütün bunları, sadece büyük çaba göstererek ve yıllar süren ahlak eğitimiyle başarabilirdiniz. Şimdiyse iki üç tane yarım gramlık tablet almanız yeterli. Artık herkes erdemli olabilmektedir. Ahlakınızın en azından yarısını, küçük bir şişede yanınızda taşıyabilirsiniz.

⁶⁴ Zamyatin, a.g.e., s.158.

⁶⁵ Zamyatin’in eserinde bireyler isimleri ile değil kendilerine verilen rakamlarla devlette kimlik kazanmaktadırlar.

⁶⁶ Orwell, George, a.g.e., s.114.

⁶⁷ İnsanın duygularını yok eden bir tür uyuşturucu tablet.

Gözyaşlarından arındırılmış Hristiyanlık- işte soma bu diyerek"⁶⁸ hem eski dini ahlaki hem de yeni olanı sunmuştur.

Yeni olan soma ise insanlara sınırsız bir şekilde, iradesizce hazları yaşama olanağı sağlamış ve bu eylemlerde ahlakın bir parçası olarak görülmüştür. Aykırı olan bireyler Londra'nın dışında ayrı bir yaşama terk edilmiş, onların yaşamı diğer insanların yaşamı için eğlence olarak sunulmuştur. Ancak aykırı birey Vahşi, umutsuz bir şekilde yaşamını sorgulasa da sonunda kendisi de devletin değer yargılarına teslim olmuştur. Vahşi daha önce duygusuz olarak bulduğu kızla kendisini şiddet içeren tensel hazların içinde bulmuş, diğer insanlarda Vahşi'nin hareketlerinin aynısını yapmaya koyulmuşlardır. Huxley bu ahlaksızlığı "acıdan kaynaklanan dehşetin büyüyle ve içlerinden gelen işbirliği dürtüsüyle ve de şartlandırmaların içlerine kazıdığı fikir birliği ve yekvücut olma arzusuyla hareket eden kalabalık, Vahşinin hareketlerini taklit etmeye başladı. Vahşi, kendi günahkâr tenine, ya da fundalıkta ayaklarının dibinde acıdan debelenen dolgun alçaklık timsaline vurdukça onlarda birbirlerine vuruyorlardı" sözü ile dillendirmiştir. Vahşinin ve hayranlarının birbirlerini kırbaçlama eylemini toplu müzik ve toplu seks izlemiş, Vahşi'nin ve izleyicilerin eylemlerinin sonucu ise Vahşi'nin izleyicilerin teşviki sonucu kızı bilinçsizce öldürmesi ve ayılınca kendisinde intihar etmek şeklinde olmuştur.⁶⁹ Huxley'de uyuşturucu ilaçları ve duyguların sınırsız ve ölçüsüz bir şekilde yaşanması yeni toplumun ahlaki olarak sunulmuştur. Huxley'in kendisi de ütopyada sunduğu ahlaksızlığın amacını, ilerde kitaba yazdığı önsözde, siyasi ve ekonomik özgürlükler azaldıkça, cinsel özgürlük, dengelercesine artma eğilimi gösterir. Diktatörler de bu özgürlüğü teşvik etmekle iyi yapar. Cinsellik, diktatörlere, tebaasını, yazgıları olan köleliğe razı etmede yardımcı olur şeklinde açıklamıştır.⁷⁰ Yine O, batının bilimine oranla politika ve ahlakının yerinde saydığı inancındadır.⁷¹

Korku ütopyaları bireye değer vermeyip onun özgürlüğüne imkân tanımamış olsa bile bireylerin devlette hazları, devletin kendi belirlediği ölçüde, sınırsızca fakat duygudan yoksun, yapılan eylemin bilinci içinde olmadan yaşanmasında bir sorun görmemiş hatta teşvik etmiştir. Bu yönü ile de bu

⁶⁸ Huxley, Aldous, a.g.e., s.306, Huxley, Aldous, *Algı Kapıları*, Çev. Mehmet Fehmi İmre, Ankara, 2012, s.55.

⁶⁹ Huxley, Aldous, a.g.e., s.330-333.

⁷⁰ Huxley, Aldous, a.g.e., s.17.

⁷¹ Göktürk, Akşit, Ada, *Edebiyatta Ada*, İstanbul, 1973, s.185.

ütopyalardaki ahlak anlayışı immoralist bir ahlak anlayışı yani ahlaksızlık ahlakıdır.

Sonuç

Korku ütopyaları iyi fakat olmayan yer anlamında kullanılan ütopyanın karşıtı olarak kullanılmış, iyi olduğu düşünülen toplumun hiç de iyi olmayabileceği bize sunulmak istenmiştir. Bu eserler çağında var olan totaliter ve sosyalist yapılara bir eleştiri olup, insanın bu yapı içindeki olumsuzluğuna ve hiçliğine dikkat çekilmek istenmiştir. Bu ütopyalarda insan nasıl anlamsız ve önemsiz bir hale geldiyse; dinde bu ütopyalarda anlamını kaybetmiştir. Din tarihin sayfalarında kalmış eskiye ait bir olgudur. Rönesans ütopyaları ile beraber din devletin belirli bir alanına ait kılınmış iken, korku ütopyalarında din tamamen devlet ve toplum yaşamından çıkarılmıştır. Bu bağlamda da 18. yüzyıldan itibaren batıdaki deist karakterli Tanrı anlayışı da yerini ateist bir anlayışa bırakmıştır. Ateist bir toplum yapısı içinde ise dine özgü ahlak, hukuk, ibadet ve mabet ilişkisinden söz etmek anlamsız olacaktır. Ancak korku ütopyalarının devleti ve toplumu kurgularken amacı, kurguladığı düzeni savunmak olmayıp; insanın en temel ihtiyacı olan inanca, Tanrı'nın varlığına, ahlaka dikkat çekerek insanın kadim değerlerine dikkat çekmek istemelerinden kaynaklanmaktadır.

Kaynakça

ADORNO, Thedor W., *Edebiyat Yazıları*, Çev. Sabir Yücesoy, Orhan Koçak, İstanbul, 2008.

AKDEMİR, Abamüslim, *Toplum Felsefesi Açısından Ütopyalar*, Erzurum, 1988.

ARİSTOTELES, *Metafizik*, Çev. Ahmet Arslan, İstanbul, 1996.

AYDIN, Mehmet S., *Din Felsefesi*, İzmir, 2002.

BEZEL, Nail, *Yeryüzü Cennetlerinin Sonu, Ters Ütopyalar*, İstanbul, 1984.

BRADBURY, Ray, *Fahrenheit 451*, Çev. Zerrin Kayalıoğlu, Korkut Kayalıoğlu, İstanbul, 2012.

BURNS, Mcnaill, *Çağdaş Siyasal Düşünceler*, Çev. A Şenel, Ankara, 1984.

CEVHERİ, *Sıhah*, c.V, Beyrut, 1984.

CIORAN, E. M., *Tarih ve Ütopya*, Çev. Haldun Bayrı, İstanbul, 1999.

DEMİRALP, Oğuz, "Yok Böyle Bir Ülke", *Ütopya*, İstanbul, 2004.

FLEW, Antony, *Platon, Batı Düşüncesinde Siyaset Felsefeleri*, Çev. Nejat Muallimoğlu, İstanbul, 1995.

GÖKTÜRK, Akşit, *Ada, Edebiyatta Ada*, İstanbul, 1973

GÜÇLÜ, Abdülbaki, Uzun, Serkan, Ümit, Hüsrev Yoksal, *Felsefe Sözlüğü*, Ankara, 2003.

GÜLDEN, Ertuğrul, *Aldous Huxley'in Ütopik Dünyası*, Erzurum, 1977.

HUXLEY, Aldous, *Cesur Yeni Dünya*, Çev. Ümit Tosun, İstanbul, 2000.

-----, *Algı Kapıları*, Çev. Mehmet Fehmi İmre, Ankara, 2012.

İBN MANZUR, *Lisanü'l- Arab, I-XV*, Beyrut, ts.

JAMES, Fredric, *Ütopya Denen Arzu*, Ferit Burak Ayder, İstanbul, 2009.

KARACA, Birsen, "Yevgeni Zamyatin Ütopya Algılarını Yeniden Kurarken", *Edebiyat Dünyası*, Ankara, 2010.

KUMAR, Krishan, *Modern Zamanlarda Ütopya ve Karşı Ütopya*, Çev. Ali Galip, İstanbul, 2006.

-----, *Ütopyacılık*, Çev. Ali Somel, İstanbul, 2005.

LONDON, Jack, *Demir Ökçe*, Çev. Mehmet Can Yeşil, Mersin, 2005.

LYMANN, Tower Sargent, "Ütopya Gelenekleri: İzlekler ve Varyasyonlar", *Ütopya*, Çev. H. Mehmet Doğan, İstanbul, 2004.

MEVDUDİ, Ebu'l Ala, *Kuran'a Göre Dört Terim*, Çev. Osman Cilacı, İsmail Kaya, İstanbul, 1986.

MOSCA, Gaetano, *Siyasi Doktrinler Tarihi*, Çev. Samih Tiryakioğlu, İstanbul, 1968.

MUMFORD, Lewis, *Makine Efsanesi*, Çev. Fırat Oruç, İstanbul, 1996.

NOZICK, Robert, *Anarşi, Devlet ve Ütopya*, Çev. Alişan Oktay, İstanbul, 2006.

ORWELL, George, *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, Çev. Nuran Akgören, İstanbul, 2006.

POPPER, Karl, *Tarihsiciliğin Sefaleti*, Sabri Orman, İstanbul, 2008.

RIOT-SARCEY, Michele, Bouchet, Thomas, Antoine, Picon, *Ütopyalar Sözlüğü*, Çev. Turhan Ilgaz, İstanbul, 2003.

RUSSELL, Bertrand, *Bilim ve Din*, Çev. Hilmi Yavuz, İstanbul, 1997.

SEVİNÇ, Akın, *Keşke Takımadaları, Ütopya, Kitaplık*, İstanbul, 2004.

SOMAY, Bülent, Önsöz, Zamyatin, Yevgeni, Biz, Çev. Fusun Tülek, İstanbul, 2011.

URGAN, Mina, *Edebiyatta Ütopya Kavramı ve Thomas More*, İstanbul, 1984.

VURAL, Mehmet, "Aydınlanma Felsefesine Dini ve Muhafazakâr Muhalefet", *AÜİFD*, c. XLIII, Sayı: II, Ankara, 2002.

WILLIAMS, Raymond, *Orwell*, Çev. Nejat Bayramoğlu, İstanbul, 1985.

YARAN, Cafer Sadık, *Din Felsefesine Giriş*, İstanbul, 2010.

ZAMYATİN, Yevgeni, *Biz*, Çev. Füsün Tülek, İstanbul, 2011.

فهم الدين فى يوتوبيا الخوف

الأثار اليوتوبية كتبت فى نقد النظام الاجتماعي. والحقيقة أن اليوتوبيا هدفها الأساسي هو الاستقرار والأمن فى المجتمع؛ وهي عبارة عن نظام منصف حكومي مغلق، ميزته غلق مصراعى الباب أمام التغيير والتحول. والذى استعمل هذا الإصطلاح لأول مرة - وبمعنى الخيالية التى ليس لها وجود فى الواقع - هو الفيلسوف مور. واليوتوبيا الذى رسمها مور هي عبارة عن عالم خيالي تضم الانتقادات لنظام زمنه الذى عاش فيه. هذه الأثار الأدبية والسياسية النقدية التى تطورت نتيجة المعارضة الجدلية هي فى الحقيقة ردة فعل مخالفة لمعتقدات السياسة الأوروبية التى اطلقت سراح حرية الفرد من أجل استقرار الدولة. كما تطرق فى يوتوبيا الخوف إلى فهم الدين فى الأنظمة السياسية الاشتراكية والفاشية، كذلك تناولت مكانة الدين وأثره فى هذه التيارات أيضا. وفي هذه الأثار المذكورة حُجِيَ اصطلاح الإله وأقيم مكانه اصطلاح الدولة الواحدة والحاكمية المطلقة. بعد ما أمحوا اصطلاح الإله من قاموسهم ومسحوا الطابع الديني أبدلوا مكان المظاهر الدينية مثل العبادات والمعابد قبا ناتجة عن التفكير الإلحادي واللا دينية التى تخدم وتلبي مصالح الحاكمية المطلقة.

الكلمات الرئيسية: يوتوبيا الخوف، الإله، الأخلاق، الدين